

1. Darbs ar avotiem:

1. Darba lapa

1) Izlasi avotus:

Avots A

PSRS iekšlietu ministra S.Kruglova pavēle *Par kulaku, bandītu un nacionālistu izsūtīšanu.*

Pilnīgi slepeni
Sevišķi svarīgi
PSRS iekšlietu ministra pavēle par 1949.gadu
Nr.00225
Maskava 1949.gada 12.martā

Saturs: par kulaku ar ģimenēm, bandītu un nacionālistu ģimeņu izsūtīšanu no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijas

Ar PSRS Ministru padomes 1949.gada 29.janvāra lēmumu Nr.390.-138.-ps PSRS Valsts drošības ministrijai ir uzdots izsūtīt no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR kulakus ar ģimenēm, bandītu, nacionālistu ģimenes, kuri atrodas nelegālā stāvoklī, nošauto bruņotās sadursmēs, notiesāto bandītu ģimenes, legalizējušos bandītus, kuri turpina naidīgu darbību un viņu ģimenes, kā arī represēto bandītu atbalstītāju ģimenes.

PSRS Ministru padome noteica, ka minētās personas ir jānovieto nometinājuma vietās uz mūžīgiem laikiem. Izsūtāmajiem ir atļauts ņemt sev līdzīviem personīgi piederošās vērtslietas, mājturības mantas (apģērbu, traukus, sīko lauksaimniecības, amatniecības un mājturības inventāru) un pārtikas rezervi uz katru ģimeni ar kopējo svaru līdz 1500 kilogramiem.

PSRS Ministru padome uzdeva PSRS Iekšlietu ministrijai nodrošināt: no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas izsūtāmo konvojēšanu un pārvešanu pa dzelzceļu un ūdens ceļiem līdz nometinājuma vietai rūpīgu izsūtāmo apsargāšanu ceļa laikā, administratīvo uzraudzību nometinājuma vietās un atbilstošu nometināto uzskaiti, nodibināt tādu režīmu, kurš izslēgtu jebkādu bēgšanas iespēju; izsūtāmo iekārtošanu darbā lauksaimniecībā (kolhozos un sovhozos) un rūpniecībā.

Lai izpildītu augstāk minēto PSRS Ministru padomes lēmumu, pavēlu:

1. No Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR izsūtāmās kulaku, nacionālistu, bandītu un viņu atbalstītāju ģimenes nosūtīt uz specnometinājumu:

Krasnojarskas novadā - 4000 ģimenes,
Novosibirskas apgabalā - 3000 ģimenes,
Tomskas apgabalā - 7000 ģimenes,
Omskas apgabalā - 6000 ģimenes,
Irkutskas apgabalā - 6967 ģimenes.

Avots B

Latvijas Komunistiskās partijas Rīgas apriņķa komitejas sekretāra A.Mucenieka ziņojums Centrālās komitejas sekretāram J.Kalnberziņam par 1949.gada 25.marta deportāciju norisi Rīgas apriņķī.

[1949.gada 31.martā]

Kulaku un citu naidīgo elementu izsūtīšanas veikšanā Rīgas apriņķī piedalījās 2109 cilv. aktīvs, no tiem:

- 1) komunistu 629 cilv.,
- 2) komjauniešu 286 cilv.,
- 3) bezpartijisko 1194 cilv.

Bez tam palīdzības sniegšanai uz vietām no apriņķa centra tika nosūtīti 135 cilv., to skaitā: VK(b)P biedru un kandidātu - 112 cilv., komjauniešu - 10 cilv. un bezpartijisko - 13 cilv. no vadošo partijas un padomju darbinieku skaita.

Šim darbam piesaistītais aktīvs godīgi un pēc labākās sirdsapziņas izpildīja tam uzdoto darbu, aktīvi piedalījās izsūtāmo kulaku un citu naidīgo elementu savākšanā, kā arī palikušā īpašuma aprakstīšanā un nosargāšanā, tā, piemēram:

- 1) Skultes pagastā komjaunietis Zeļenkovs bez atpūtas divas diennaktis strādāja pie izsūtīto kulaku saimniecību īpašuma aprakstīšanas.
- 2) Allažu pagastā skolas direktore Kirle Marta, kuru operatīvā grupa bija piesaistījusi kā tulku, drosmīgi kā pirmā gāja iekšā mājās un visaktīvākajā veidā piedalījās operācijās.
- 3) Siguldas komjauniete Koņeva, kuru darbam bija piesaistījusi operatīvā grupa, saņēma piedāvājumu no izsūtāmās Mengeļu ģimenes paņemt kaut ko no apaviem viņas bērniem. Tādu priekšlikumu Koņeva uzņēma ar sašutumu un paziņoja: "Nepiedāvāriet man tādas pretīgas mantas."

Neraugoties uz saskaņoto, precīzo darbu, ko veica viss apriņķa aktīvs, bija atsevišķi dezertēšanas gadījumi:

- 1) VK(b)P biedrs Dābols, kurš strādā Siguldas pagastā par MTS grāmatvedi, aizgāja no aktīva sapulces un izvairījās no piedalīšanās šajā darbā.
- 2) VK(b)P biedrs Turundajevs, kūdras fabrikas "Olaine" direktors, kategoriski atteicās piedalīties izsūtāmo elementu savākšanas darbā. (..)

Ir bijuši izsūtāmo brīdināšanas gadījumi no aktīva puses:

- 1) Skultes pagasta telefoniste Miķelsone brīdināja kulaku Liepiņu par to, ka viņu izsūtīs. Miķelsone nekavējoties tika no darba atstādināta un nodota VDM orgāniem.
- 2) Desmit sētu pilnvarotā Inčukalna pagastā - Linde Elza brīdināja viņas desmit sētās ietilpstošos kulakus par gaidāmo izsūtīšanu. Linde aizrūta.

Daudzi apriņķa pagastu kulaki jau iepriekš zināja par gaidāmo izsūtīšanu tā iemesla dēļ, ka veselu nedēļu pagastos atradās operatīvās grupas, kuras apmeklēja tikai izsūtīšanai paredzēto kulaku saimniecības bez nopietni pārdomātas konspirācijas ievērošanas, un arī tas noveda pie tā, ka daudzi kulaki kopā ar ģimenēm paslēpās.

Izsūtāmo savākšanas darbs apriņķī tika paveikts paredzētajā termiņā. (..)

Latvijas K(b)P Rīgas apriņķa komitejas sekretārs

Avots C

Latvijas PSR iekšlietu ministra A.Eglīša 1949.gada 24.aprīļa ziņojums par LPSR Iekšlietu ministrijas paveikto darbu 1949.gada 25.marta deportācijās.

(..)

Operācijas laikā apstiprinājās mūsu rīcībā esošās ziņas, ka iedzīvotāji jau iepriekš zināja gaidāmo izsūtīšanu. Pasākuma atklāšanu varēja radīt tas, ka Valsts drošības ministrija savus operatīvos darbiniekus un Valsts drošības ministrijas karaspēku izsūtīja jau 7 – 10 dienas pirms operācijas, nenodrošinot viņu pilnīgu izolāciju no iedzīvotājiem. (..)

Ilūkstes, Rēzeknes, Ludzas un citos apriņķos vairākas dienas pirms operācijas bija novērojams, ka daļa iedzīvotāju pastiprināti iepērk sāli, sērskociņus, velteņus un produktus. Ludzā vairāki izsūtāmie operatīvās grupas sagaidīja jau apģērbusies un sakravājušies.

Pamatojoties uz mūsu rīcībā esošajiem faktiem, var domāt, ka par gaidāmo operāciju iedzīvotājus, iespējams, brīdināja arī daži Valsts drošības ministrijas darbinieki. Tā, piemēram, 2 nedēļas pirms operācijas pie Daugavpils apriņķa Lūksnas pagasta Vaikulēnu sādžā dzīvojošā kulaka Donata Rubina no Rīgas atbrauca viņa radnieks vecākais leitnants Rubins. Pēc tam kulaks Rubins izpārdeva savu mantu un 10 dienas pirms operācijas no sādžas aizbēga.

Tā paša pagasta Lielo Mukānu sādžā dzīvoja kulaks, bijušais aizsargu apakšvienības komandieris Ludvigs Mukāns, pie kura bieži ciemos atbrauca valsts drošības ministrijas Daugavpils apriņķa darbinieks Garkuļš. Pirms operācijas kulaks Mukāns aizbēga.

Tādu faktu, kad izsūtīšanai paredzētie jau pirms operācijas savu mantu aizveda vai likvidēja, bet paši aizbēga, visos republikas apriņķos ir ļoti daudz.(..)

Tas noveda pie tā, ka operācija būtiski ievilkās. Tikai 4 ešelonos bija iespējams nosūtīt diennakts laikā kopš operācijas sākuma. Pārējie 28 ešaloni nostāvēja no 2 līdz 4 diennaktīm, jo Valsts drošības ministrija, nesavākusi noteikto „limitu” pēc galvenajiem sarakstiem, bija spiesta turpināt operāciju pēc rezerves sarakstiem un nodarboties ar aizbēgušo meklēšanu. (..)

Daugavpils apriņķī vairākos pagastos tūdaļ pēc operācijas sākās masveidīga iesniegumu iesniegšana par iestāšanos kolhozos.

„Okupācijas varu politika Latvijā 1939. – 1991.”, Rīga: Latvijas valsts arhīvs, 1999.

2) Atbildi uz jautājumiem:

1. Kuru notikumu attēlo avoti? Ko Tu zini par šo notikumu?

2. Kā padomju vara pamato iedzīvotāju izsūtīšanas nepieciešamību? Kā tas sasaucas ar padomju ideoloģiju?

3. Izvērtē, izsakot un pamatojot savu viedokli:

- Kādus secinājumus par notikumu organizēšanā un norisē iesaistītajām personām Tu vari izdarīt?

- Kas, Tavuprāt, varētu būt pamudinājis cilvēkus uz tādu vai citādu rīcību?

1) Darba lapa

1) Izlasi avotu

Latvijas PSR Ministru Padomes Galvenās pārvaldes valsts noslēpumu aizsardzībai presē priekšnieces A. Lucevičas ziņojums Latvijas Komunistiskās partijas CK par politiskās cenzūras darbību 1974./1975. gadā.

[1975. gada 17. jūnijā]

Visas ideoloģiskās piezīmes dalās vairākās grupās. Pirmām kārtām tie ir nepareizi, tendenciozi novērtējumi, mēģinājumi pārmērīgi palielināt dažādu kultūras darbinieku un viņu daiļrades lomu, galvenokārt pagātnes darbinieku, zināma klanīšanās buržuāziskās kultūras priekšā. Dažos gadījumos ir nepareiza, subjektīva mūsdienu radošo darbinieku daiļrades novērtēšana. Tā, piemēram, patreiz izdevniecība "Liesma" kontrolei Galvenajā pārvaldē iesniegusi grāmatu par latviešu mūzikas klasiķi E. Dārziņu. Tajā ir vēstules, dažādi cildinoši izteikumi par renegātu A. Niedru, emigrantu dziedoni P. Saksu, emigrantiem H. Eldgastu, H. Ori, P. Gruznu. Vispār 25 iespiedlokšņu apjoma grāmatā mazāk materiāla par komponista daiļradi, tajā nav atbilde uz jautājumu, kāpēc viņa darbi līdz šim populāri. Tai vietā ir daudz detalizētu aprakstu par kristībām, bērēm, raudulīgas nožēlas par E. Dārziņa traģisko likteni. Bez tam latviešu mūzika attēlota kā vienreizēja, unikāla parādība starp citu tautu kultūrām. Epizodēs par krievu komponistu Musorgska, Čaikovska dzīvi pasvītota viņu aizraušanās ar dzeršanu un reliģiozitāti. Līdzīgā kārtā dažās vietās izdevniecības "Liesma" (1974. g.) grāmatā par komponistu E. Melngaili "Raksti" runāts par Melngaiļa naidu pret savu skolotāju - krievu komponistu Rimski-Korsakovu.

Tā, šā gada aprīlī izdevniecība "Liesma" iesniedza kontrolei V. Artava satīrisko dzeju krājumu "Bumerangs". Autors, maskējoties ar cīņu pret negatīvām parādībām, ņirgājās par mūsu īstenību. Spriežot pēc šīm dzejām, padomju cilvēki pakāpeniski kļūst par mietpilsoņiem, nodarbojās ar personīgās bagātības uzkrāšanu, viņus vairs neinteresē politiskie notikumi pasaulē, viņi ar izsmieklu izsakās par Kambodžas, Ziemeļīrijas, Tuvo austrumu tautu cīņu. Citā dzejojī autors daļa visu padomju sabiedrību labos un sliktos. Labie ar visu nodrošināti, dzer konjaku, viņiem ir labākās markas automašīnas, dzīvokļi ar visām labierīcībām, viņi sistemātiski saņem apbalvojumus, bet prēmijas sadala tā, ka sliktiem tās netiek. Sliktajiem ir zemas algas, viņi dzer tikai šņabi, pārvietojās kājām. Lai gan beidzot labie mirst ar infarktu, bet sliktie tos ielaiž bedrē. Autoram nav saprotams, kādam labāk būt. Kādā no dzejojīem V. Artavs parāda pārvaldnieku, kurš, ko arī nedarītu, visu saskaņo ar augstāko priekšniecību. Mirstot viņš tāpat lien četrkāpus pielīdēja lomā. Kādā no dzejojīem viņš vēsta par to, ka mūsu dzīve no dzimšanas līdz nāvei pāriet rindās. Dzejojīos, kas veltīti Tautas dzejniekam J. Sudrabkalnam, pieminēti visi zvēri un putni, kas apdziedāti Sudrabkalna daiļradē. Tomēr līdz šai dienai viņa idejām uzticams palicis tikai cīruļis, jo gailis kritis frontē, bet ēzelis iekļuvis labā amatā. Autors (Artavs) cer, ka, izlasījis šo pētījumu, ēzelis tam neuzliks "veto".

1974. gada oktobrī Kultūras ministrija iesniedza kontrolei J. Rasas lugu "Ilzes skursteņslauķis", domātu uzvešanai Raiņa vārdā nosauktajā Dailes teātrī. Visi lugas varoņa - neliela Latvijas ciematiņa mūsdienu iedzīvotāja - sapņi un plāni ir neizpildāmi, paliek tikai smags bezprieka darbs. Lugas galvenā pozitīvā varone apstiprina draudzenes secinājumu, ka vienīgā vieta, kur var nomierināt dvēseli, just sevi nepiespiesti - ir baznīca. Par lielu notikumu solās kļūt bijušā mājas saimnieka, kurš 1944. gadā aizbēdzis uz Ameriku, atbraukšana. Pēc viņa vārdiem tur pavisam cita dzīve. Viņš kalpo sadzīves pakalpojumu firmā. Strādā, lai gan intensīvi, 5 - 6 stundas dienā, dzīvo ar ērtībām, ir pašam sava māja, ceļo, trim dēliem devis izglītību. Ar vienu no viņiem - zinātnieku atbrauca uz PSRS, kur dēls Maskavā starptautiskā simpozijā lemj apkārtējās vides saglabāšanas problēmas. Lugas varoņu sarunās tiek izteikti nacionālistiski uzskati, viņi cits citu dēvē par kungiem, zemojās atbraukušā emigranta priekšā, gatavojās pat nogalināt sievieti, kura dzīvo emigranta bijušajā mājā. Sarunās visādi tiek apjūsmotas pirmspadomju dzīves veida detaļas - uzvešanās "inteliģentā sabiedrībā", pieklājība, republikas austrumu rajonu iedzīvotāji latgalieši tiek raksturoti kā nepilnvērtīgi

pilsoņi utt. Atbraukušais emigrants savas uzturēšanās īsajās stundās iztīra dūmvada sodrējus, kas tur krājušies visus pēckara gadus, kopj savu bijušo, tagad aizlaisto dārzu.

2) Atbildi uz jautājumiem

1. Par kādu parādību padomju Latvijā tiek stāstīts avotā?

2. Pret kādām tendencēm literatūrā, mākslā un mūzikā vērsās padomju vara? Nosauc vismaz 3 tendences un pamato tās ar faktiem no avota.

3. Kāpēc tieši šīs tendences padomju vara uzskatīja par nevēlamām?
